

200. Doğum Yıldönümünde Alphonse De Lamartine Türk Dostu Lamartine Bir Çıkar Dostu mu?

Ayla GÖKMEN*

ÖZET

1990, bir yandan Ortadoğu'da sıcak bir savaşa hazırlanırken, bir yandan da Ortadoğu sorununun çözümü için yıllar öncesinde politikalar üreten Lamartine'in 200. doğum yıldönümü olmuştur.

Kimilerince "Türk dostu" olarak nitelendirilirken, kimilerince de "Türk yanlısı" ya da "Dönek" olarak suçlansa da, O, yapılarında Türkleri içten bir sevgiyle be-timlemiştir. Bu yazıda, Lamartine'in Türklerle ilişkisinin güttide derinleşen boyutları ve Doğu sorunları çerçevesinde özellikle Türkiye'nin konumuna getirdiği bakış açısının bugün bile ne denli geçerli olduğu sergilenmiştir.

RESUME

L'année 1990 était remarquable par les efforts diplomatiques internationaux pour sauvegarder la paix du monde au seuil d'une guerre qui allait probablement éclater en Orient. Ce zèle déployé, pour le même but, nous évoqua celui d'Alphonse de Lamartine, au 19^{ème} siècle.

L'Histoire se renouvelle en cette région, à l'intervalle de plus d'un siècle, et par coïncidence, elle correspond au bicentenaire de la naissance de Lamartine comme si elle roulaît prouver la justesse de sa prévoyance en politique concernant la Question d'Orient dudit siècle, où la Turquie jouait un rôle prépondérant.

* Yrd. Doç. Dr.; U.Ü. Eğitim Fak. Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

Consideré parfois "ami", parfois "partisan des Turcs", même accusé de palinodie, pourtant, les Turcs ont été aimés et appréciés par Lamartine, dans ses oeuvres, de la façon la plus sincère. Pour le commémorer avec cet article nous nous proposons de discerner les raisons de sa relation avec les Turcs et l'authenticité de ses opinions par le biais de cette question.

Türkler geçen yüzyılın iki ünlü Fransız yazarı tarafından övgüyle değerlendirilmişlerdir: Lamartine ve Loti.

"Türk dostu" olarak nitelendirilen bu iki yazardan Alphonse de Lamartine adı bir çoğumuzda "Göl" şiiri ile ünlü 19. yüzyıl romantik ozanını çağrıştırır. 1820'de yayımladığı "Méditations" ve 1830'da "Les Harmonies Poétiques et Religieuses" yapıtlarındaki şiirleriyle ününü dünya yazınına kabul ettiren Lamartine salt bir ozan değil; 1833-1848 yılları arasında, aynı zamanda, tanınmış bir söylevci ve politikacıdır da.

Lamartine, 1832 ve 1850 yıllarında olmak üzere Türk Topraklarına iki kez gelmiş, Türkler ve Türkiye'ye değin izlenimlerini, düşüncelerini, duygularını ilkin 1835 yılında *Doğu Yolculuğu*, ikinci olarak da 1851 yılında yayımladığı *Yeni Doğu Yolculuğu* yapıtlarında aktarmış; 1854 yılında ise 8 ciltlik Türkiye Tarihi'ni yazıp yayımlamıştır. Bu yapıtlarında Türkleri yüceltmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da haksızlığa uğradığı bu yıllarda, Meclis kürsülerinden onları savunmuştur. 17 Ekim 1790 yılında Mâcon'da doğan bu soylu insanın 200. doğum yıldönümünü sessizce geçiştirmek, Türkiye ve Türklerle bu denli ilgilenen bu yazara en azından haksızlık olur.

DOĞU SEVGİSİ

Lamartine'in Türk ulusu ve ülkesi için duyduğu tinsel ve düşünsel merak, öncelikle çocukluğundan beri içinde beslediği, şiirlerinde ve diğer yapıtlarında duyurduğu ve yansıttığı biçimde "Doğu" sevgisinden kaynaklanır: "Neredeyse daha doğuştan Doğu'lu içgüdüsüne sahiptim... Güneş beni bir güneşbakan gibi hep çeker. Kırlar, denizler, çöller, felsefeler, vadiler... Doğu öyküleri beni hep istemeksizin insanlığın bu güneş beşiğine doğru sürükler... Bilmiyorum nasıl orada... damarlarımda... bir parça Doğu'lu kanı taşıyor olmalıyım"¹. *Doğu Yolculuğu* adlı yapıtında ise şu satırları okuyoruz: "Belleğim, dağlara, denizlere, çöllere ve Tanrı'nın Doğa'da ki izlerine aşık. Bedenim, ruhum gibi güneşin oğludur; Ona ışık gerek; ona bu yaşamın ışığı gerek, Batı'nın bulutlarla parçalanmış gökyüzü değil"².

19. yüzyıl romantik yazını'nın önemli izleklerinden "Exotisme" ve bunun

1 A. de Lamartine - *Nouveau Voyage on Orient*, Paris, Calman Levy, 1877, p. 12.

2 A. de Lamartine - *Voyage en Orient*, Paris, Hachette, 1855, p. 15-16.

güçlü simgesi olan Doğu imgesi, yazarları ve düşünürleri sırasıyla yeni bir dünya arayışına yönelir. Her biri ayrı ayrı gönüllerince düşsel bir vatan seçerler. Lamartine Türkiye'yi yeğler.

DOĞU GEZİLERİ VE TÜRKİYE

Gezi'nin insanın yüreğini ve düşüncelerini güçlendiren, geliştiren en etkin bir çalışma olacağını söyleyen Lamartine'e göre düşünür, politikacı ve ozanlar bol bol gezmeli, düşünsel ve tinsel ufuklarını geliştirmelidir³. İşte bu felsefeyle ozan yaşamının en zengin, 18 ay sürecek ilk doğu gezisine 1832 yılında çıkar.

1820'lerde Fransa'da etkisini gösteren yunanseverlik akımına ilgisiz kalmayan ozan'ın bu yolculukta ilk durağı Yunanistan olur. Bu ülkeyle olan ilk ilişkisi onda son derece olumsuz izlenimler yaratır. 12 Ağustos 1832 tarihinde dostu Virieu'ye yazdığı mektubunda: "Yunanlılar kendi öz kentlerini, kasabalarını, kendi kendilerine yıkmışlar, yağmalamışlar... Navarin'i gördüm, tek bir ağaç, tek bir evle karşılaşmadan... Her şey yalan." der⁴. Mme de la Comtesse de Villiers'ye yolladığı 24 Ağustos tarihli mektupta ise "Bu ülke bize buraya tekrar dönme arzusu bırakmadı" diye yazar⁵.

Yunanistan'da düş kırıklığına uğrayan ozanın, Türk topraklarına geçince, coşkusunu yeniden kazandığı görülür: "Sonunda güzel, görkemli, canlı, ince, yemyeşil ve orijinal... gizli ve derin bir sevinç yüreğini doldurdu"⁶. Kıbrıs, Beyrut, Filistin, Kudüs'te dört ay süreyle kalan gezgin Rodos, Sakız, Çeşme üzerinden İzmir'e ve daha sonra İstanbul'a geçer. İstanbul kenti onu tam anlamıyla büyüler: "... İşte oraya, Tanrı ve İnsan, Doğa ve Sanat insan gözünün dünya üzerinde görebileceği en görkemli görünümünü birlikte yaratmışlar, kendimi tutamıyarak haykırmışım, artık Napoli körfezlerinin gizemlerini sonsuza dek unuttum. Bu ince ve görkemli bütünü başka şeylerle karşılaştırmak evrenin yaratılışına sövmek olur."⁷

Özellikle Ege adaları ve Anadolu topraklarında üç ay gibi uzun bir süre kalan Lamartine, Türk halkı ve o dönemin Osmanlı Devleti seçkin kişileriyle yakın iletişim kurar. Fransa'ya döndüğünde görüşlerini ve duygularını *Doğu Yolculuğu* yapısında içtenlikle anlatacaktır. Bu yapıt; Türk insanının, karakterinin ve törelerinin hayranlıkla yüceltildiği, topraklarının doğa güzelliklerinin olağanüstü betimlendiği, sanki usta bir ressamın fırçasıyla yapılmış tablolarından oluşan yüzlerce sayfayla doludur. Bu gezinin izleri, dönüşte atıldığı politik yaşamında kendisini daha çok duyuracak, Doğu ve politika bağlantısı dönüşümlü olarak yaşamı-

3 A. de Lamartine - *Nouveau Voyage en Orient*, a.g.e., p. 110.

4 A. de Lamartine - *Correspondance, Paris, Hachette*, 1882, T. 3, p. 282.

5 a.g.e., p. 288.

6 A. de Lamartine - *Voyage en Orient*, a.g.e., p. 8.

7 a.g.e., p. 93.

nın son yıllarına dek sürecek ve 1850 yılında onu yine Türkiye topraklarına yöneltecektir.

Lamartine'in Doğu'ya yaptığı iki geziden⁸ ilki, politik yaşamının 1833 yılında başlangıcını, ikincisi 1850 yılında sona erişini belirtmesi açısından son derece ilginçtir. 1848 Şubat İhtilali sonunda, Cumhuriyet rejiminin kurulması için gösterdiği olağanüstü çabalara karşılık olarak geçici hükümette Dışişleri Bakanlığı görevine getirilir. Daha sonraki genel seçimde Cumhurbaşkanı olmayı uman Lamartine, bu göreve seçilemeyince, bunu kendisine karşı yapılan bir haksızlık kabul ederek politika'dan ayrılır.

1848 ihtilalinden yalnızca tinsel değil parasal bunalımlarla da çıkarken borçlarının ederi o devrin parasıyla 5 milyon Franktır. İşte bu sıkıntılı döneminde Lamartine, 17 yıl öncesinde olduğu gibi, Türkiye'ye göç etmeyi düşünür. Topraklarının zenginliği ve verimliliğini beğendiği bu ülkede "Tarımsal bir işletme kurmayı"⁹ ve "yaşlanmayı ve ölmeyi"¹⁰ arzu eder. Bu sırada Osmanlı Sultanı Abdülmecit, İzmir kenti yakınlarında 20.000 dönümlük bir araziye, Burgaz Ovasını, ona verir.

Kuşkusuz bu arazi ozana Sultan tarafından durup dururken verilmedi. Bunalımlı yıllarında Lamartine 24 Nisan 1849 tarihli bir dilekçe ve mektupla Sultan Abdülmecit'e iletmek üzere Sadrazam Büyük Reşit Paşa'ya başvurmuştu ve bu mektupta: "Gerek çeşitli yazılarımda, gerekse *Doğu Yolculuğu* yapıtımda Türklerin dürüstlüğünü ve onlara beslediğim derin ve içten duygularımı belirtmiştim. İşte bu duygular beni sizlerin yanına sığınma kararı verdirtti. Yaşamımın hemen hemen yarısını kırsal bölgede geçirdiğim için tarım yöntemlerini çok iyi tanıyorum. Yüce Sultan'dan bana üzerinde bir çiftlik kurup işletebileceğim bir toprak parçası bağışlama iyiliğini yapmasını... Bu arazinin Marmara bölgesi veya İzmir yakınlarında olmasını arzu ederim" demişti¹¹. Bu tür yardım istediği.

Bu konuda Osmanlı arşiv belgelerini inceleyerek yayınlamış olan tarihçi Ahmet Refik'in broşüründen¹² bu yazışmaları ve onların sonucundan yapılmış olan işlemleri izleyebiliyoruz. Bu isteğin gerçekleşmesinde Büyük Reşit Paşa'nın çabalarının önemli rolü yadsınamaz. Paşa, sonunda kendisine bir mülk verilmek-

8 Prof. Lamia Kerman, Lamartine'in *Doğu Yolculuğu* yapıtı üzerinde yaptığı incelemede, yazarın Türkiye'ye bir üçüncü kez gelmiş olma olasılığından, Ahmet Refik Bey ise, 1853 yılında Türkiye Tarihi'ne doküman sağlamak için geldiğinden söz ederler. Yaptığımız araştırmalar, yazarın bu geziyi hep istediğini, ancak gerçekleştirmediğini yaşamının son dönemindeki mektuplaşmalarından, özellikle 11 Şubat 1858'de Charles Rolland'a yazdığı mektup'tan anlıyoruz. Bkz; H. Guillemin, *Lettres des Années Sombres*, (1853-1867), Paris, 1942, p. 79.

9 A. de Lamartine - *Correspondance*, a.g.e., p. 304.

10 A. bde Lamartine - *Voyage en Orient*, a.g.e., p. 159.

11 *Revue de France*, W. Sperco, "Lamartine en Asie Mineure", 15 Octobre 1938, p. 409-410.

12 Ahmet Refik - Lamartine. Türkiye'ye hicret kararı, İzmir'de ki çiftliği. İstanbul 1925. Bkz;

tense, bir çiftliğin Devlet'çe satın alınmasını, ya da kiralanmasını, arazinin geliri- nin de Lamartine verilmesini Sultan'a önerir. Öneri Babı-ı Âli'ce onaylanır. Baltacı Monalaki'nin arazisi 50.000 kuruşa 25 seneliğine kiralanır. Kiracı vergilerini devlete ödeyecek, öldüğü takdirde çiftliği yine devletin alma hakkı doğacaktı. Anlaşma 1849 yılının Ekim ayında Reşit Paşa ve Lamartine'in yerine, Mâcon eski belediye başkanı Charles Rolland arasında imzalanır¹³.

Bu olay Fransa'da büyük yankı yapar. Lamartine alaylara, acımasız eleştirilere uğrar. Hatta dostlarını bile karşısında bulur. Huber Saladin 6 Nisan 1850 yılında Mme Grouchy'e yazdığı mektupta: "Hiçbir politikacı onun kadar alçalmadı. Doğu'da ki milyonlarını... yalnız Küçük Asya'yı ve sömürgesini düşünüyor"¹⁴ diyerek yerer. Lamartine tüm bu eleştirilere şöyle yanıt verir: "Vatan benim için bir toprak parçası değil, bir yürektir. Nerede anılarıma yerleşen bir yürek bulsam, orada bir vatana sahip olacağım."¹⁵

Lamartine 1 Temmuz 1850 tarihinde eşi ve dostlarıyla Türkiye'ye gelir. Amacı; Sultan'a ve Devlet büyüklerine teşekkür etme, hem de topraklarını gezmektir. İstanbul ve İzmir'i kapsayan ve toplam bir ay süren gezi boyunca Lamartine çok iyi karşılanmıştır. Daha sonra bu toprakları işletmek ve anapara bulmak amacıyla Fransa'ya döner.

Sanayide ilerleme kaygusundaki Avrupa'da hiç kimse tarıma yatırım yapmaya niyetli olmadığından Lamartine Fransa'da ve başvurduğu İngiliz şirketlerinde anapara bulamaz¹⁶. Bu arada Osmanlı Devlet'inde yönetim değişmiş, Sadrazamlığa Mehmet Emin Paşa getirilmiştir. Yeni Sadrazam, şirket işinden ve özellikle İngiltere anaparasının Türk topraklarına girmesini istemez. Bu arada anapara bulamayan Lamartine şirket işinden vazgeçtiğini, yalnızca "sığınma izni" verilmesini istediği bir mektubu 19 Mayıs 1852 tarihinde Hariciye Nazırı Fuad Efendi'ye gönderir¹⁷. Bu isteği uygun bir dille geri çevrilirken, karşılığında Devlet tarafından ölüncüye kadar yılda 80.000 kuruşluk (18.000 Frank) bir maaşın kendisine verilmesinin uygun görüldüğü bildirilir. Yeni anlaşma 11 Eylül 1852 tarihinde imzalanır¹⁸. O da alacağı bu paranın bir hizmet karşılığı olması için, 8 ciltlik *Türkiye Tarihi*'ni yazdığı söylenir.

Kırım harbi (1853-1854) sırasında yazdığı bu yapıtında Lamartine'in asıl amacı; Başarısız Osmanlı Hükümetinin ardından, öldüğüne inanılan bir dönemde, Türk ulusunun hak ve saygınlığına yeniden kavuştuğunu, yeniden dirildiğini

13 Sperco W., a.g.e., p. 472-473.

14 *Revue de Paris*, 15 Juin 1925, "Lettres Inédites", p. 423.

15 A. de Lamartine - *Voyage en Orient*, a.g.e., p. 9.

16 *Chamborant de Périssat - Lamartine Inconnu*, Paris, plon 1891. Bu yapıtta, Lamartine'in bir İngiliz şirketine konuyla ilgili 30.000 Frank istemek için yazdığı 13 Nisan 1852 tarihli mektubu yayımlanmıştır. s. 95.

17 A.g.e., p. 113.

18 Sperco W., a.g.e., p. 483.

dünya kamuoyuna duyurmaktır. Bu *Tarih*'in 38 sayfalık "başyapıt" olarak nitelen-
dirilen Önsöz'ünde Lamartine o günkü Avrupa'nın uluslararası konumunu,
Doğu'da Osmanlılara karşı yapılan haksızlıkları, kısacası Doğu sorununun sonuç-
larını göstererek, Türkiye'yi "Özgür Avrupa'nın ileri karakolu"¹⁹ olarak belirler.

LAMARTİNE'İN DOĞU SORUNUNA BAKIŞI VE TÜRKİYE

Lamartine, ilk gezisinden döndükten sonra, Osmanlı İmparatorluğunun
yanlış yönetim sistemi yüzünden bütünlüğünü koruyamayacağına; hatta yalnızca
adının var olduğuna inanmıştı ve bu nedenle Avrupa devletleri arasında bölüşül-
mesini önermişti. Ancak, yazar, daha önce düşmüş olduğu bu siyasal yanlışlığı
Türkiye Tarihi'ni yazmasından 15 yıl önce Meclis konuşmalarında dile getirir.
Dolayısıyla, bu yapıtında Türkiye'nin bütünlüğünün korunması için açık bir bi-
çimde savunuculuğunu yapmışsa, bu bir çıkardan, Sultan'ın kendisine bağışladığı
paralardan ötürü değil, politik düşüncelerinin, bu alandaki 17 yıllık deneyimin-
den sonra, evrimleşmesinin sonucudur.

1833 yılında Mısır'lı Mehmet-Ali Paşa ve II. Mahmut arasındaki çatışma-
nın Avrupa barışını da tehlikeye soktuğunu biliyoruz. Anadolu'ya girip Kütah-
ya'ya kadar gelen Mısır'lı Paşa ve oğlu İbrahim Paşa'nın orduları karşısında II.
Mahmut Rusya'nın yardımını ister; Çarın Filoları İstanbul Boğazına gelirken La-
martine o sırada İstanbul'da, olayların canlı tanığı olur. 8 Temmuz 1833'te imza-
lanan Hünkâr İskeleyi Anlaşması ile Ruslar Boğazların kontrolünü ele geçirir-
ken, imparatorluğun diğer yarısı Mısır'lı Paşa'nın eline geçer. Bu durum Süveyş
Kanalını elinde bulunduran İngiltere'nin de işine gelir ve Fransa, Avrupa'da
Rusya'ya, Asya'da İngiltere'ye karşı denge kuvvetini kaybetmiş olur.

Doğu'da yaşadığı ve tanık olduğu bu olayları, dönüşte milletvekillerine et-
kin biçimde anlatan Lamartine Fransız politikasını yönlendirmeye çalışır. 8 Ocak
1834 tarihli Meclis oturumunda Thiers kabinesinin körlüğünü eleştirerek, Fran-
sa'yı "asi ve maceracı" bir Paşa'dan yana olmakla suçlar. Bu dönemde, Lamar-
tine, devrinin deyiimiyle Statüko'nun korunmasına, yani Osmanlı İmparatorluğu'nun
bütünlüğünün korunmasına karşı çıkar. Statüko'yu bir İngiliz-Rus sistemi
olarak gören Lamartine bu sistemin İngiliz ve Rusya'nın çıkarlarına yarayacağını
söyler. Bu durumda "Avrupa bu olaylara seyirci mi kalacak?... Bu durumda
"Avrupa bu olaylara seyirci mi kalacak?... Benim ülkemin, Fransa'nın sağlayacağı
yarar ne olacak?" diye sorar²⁰. Uygarlık adına, artık bir hayalet haline gelmiş
olan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının Rusya ve Mısır'lı paşa arasında
iki parçaya bölünmesinin yerine, Fransa, İngiltere, Avusturya ve Rusya arasında
bölüşülmesini; Doğu sorununa, kişisel bir çözüm, olarak önerir²¹. Ancak, aynı

19 A. de Lamartine - Histoire de la Turquie, Paris, Delahas, 1861, p. 33.

20 A. de Lamartine - Vue, Discours et Articles sur la Question d'Orient, Paris, Gosselin,
1840, . 31.

21 A.g.e., p. 31-33.

oturumda bölüşülmesini istediği ülke'nin insanlarına duyduğu sevgi ve sevecenliği de belirtmesi ilginçtir: "Türkleri seviyor ve sayıyorum... soylulukları alınlarında yazılmıştır, eylemleride de kendini gösterir; eğer iyi yasalara, ileriye gören bir hükümete sahip olsalardı, bu dünyada bulunan toplumların en başında yer alırlardı. Ama halkının bunca niteliklerine rağmen, Türkiye'nin, bugün gerçekte, yalnız adı kalmıştır".²²

Bu düşünceler, onu "bizden yana" olan ünüyle tanıyanları şaşırtabilir. Özellikle de bölüşülmesini istediği Osmanlı Devleti'ne, çaresiz kalınca, sığınmak için başvurmasını da hazmedemeyenler çıkabilir. Bu tutumun değerlendirilmesinde duygusallığa kapılmamak gerekir. Daha sonraki yıllar gerek Meclis'teki söylemleri, gerekse yazdığı makaleler incelendiğinde, Lamartine'nin düşüncelerinde bir değişim ve bir tutarlılık gözlenmektedir.

Meclis'in 1 Temmuz 1839 tarihli oturumunda Statüko sistemini eleştirmeye devam eder: "Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için benimsediğiniz bu şaşkın sistem, diriltmeye çalıştığımız Osmanlı Devleti'nin parçalanması demektir... Osmanlı İmparatorluğu'nu bu hale ben getirmedim. Navarin'de donanmasını yakan, Balkan ve Arap ülkelerini de koparan sizlersiniz. Bu Devlet'te bütünlüğü sağlamak istiyorsanız, Mısırlı Paşa'ya değil, İstanbul'da ki Padişah II. Mahmut'un ülkesini uygarlaştırmak yolundaki çabalarına yardımcı olunuz. Onun gereksinimi iradeye, cesarete değil, tekniği, paraya, yöntemedir..."²³ 1840 yılında Statüko'yu resmen benimsediğini ilan ederken ilk düşüncelerinden tümüyle vazgeçtiğini anlıyoruz: "Statüko'yu bende resmen benimsedim. Geleceği yok ama savaşa yol açmadığı için daha az utanç verici."²⁴

Lamartine Statüko'da yani Osmanlı Devletinin bütünlüğünü korumada, yapılması gerekenlerin tersine, amacından saptırılıp, iki yüzlü bir politika izlenmesine içerler; 11 Ocak 1840 tarihli Meclis oturumundaki konuşmasında Fransa'yı Osmanlı Devletinin Paşa karşısında Nizip savaşı yenilgisinden sorumlu tutar, Londra konferansı, 1 Mart hükümetini ve Guizot'yu acımasızca eleştirir: "Avrupa'ya: Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü istiyorum; Fransa'ya: parçalanmasını; Sultan'a: ben karışmıyorum; Mehmet-Ali'ye: Suriye'yi elinizde tutun, ben arkanızdayım, daha sonra da Avrupa bizden habersiz anlaşma yapınca, ihanete uğradık diyorsunuz... Altı aydır Osmanlı Devletinin bütünlüğünden söz ediyorsunuz... Bir bütünü iki parçaya bölüyorsunuz. Yaptığımız eylemler düşüncelerimizi yalnlıyor... Ne yapıyorsunuz? İmparatorluğu parçalayıp, en güzel topraklarını elinden alıp, kalıntılarını da artık son nefesini vermesini bekleyen diğer batılı güçlerin eline bırakıyorsunuz. Bu konumda hiç kimse için güvenlik söz konusu olamaz. Diplomatik rekabet sonsuza dek sürer. Bu da Barış Konferansı yerine Savaş

22 A.g.e., p. 30.

23 A.g.e., p. 41-42.

24 A.g.e., p. 96.

Konferansı demektir. Savaş bir gün çıkacaktır, bundan emin olunuz."²⁵

Savaş, Lamartine'in de ileri görüşüyle belirttiği gibi tam yüzyıl sonra çıkar. Türkiye I.ci Dünya Savaşı'nda yenilirken, Lamartine'in hemen hemen bilisel protektora projesi Avrupalı devletlere yol gösterecek, paylaşılacaktır. Ancak Lamartine, şu var ki, savaşa her zaman karşı bir insandı. Eğer Statüko'yu benimseydiyse "tek sahip olduğu değer için: Barış."²⁶ içindi bu.

Her şeyden önce barış arayan Lamartine, Avrupa'nın şiddete başvurmasını ve saygı duyduğu, her fırsatta sevdiğini belirttiği bir ulus yok etmesini istemiyordu. Yanılgısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümetlerinin beceriksizliği, yasa-salarının, yönetim sistemlerinin bozukluğu nedeniyle artık yok olduğuna inanmasıydı. Bu yanılgıdan, zaten değişen düşünceleri ile, ikinci kez 1850 yılında yapmış olduğu geziyle bütünüyle kurtulacak, reformlarla yenilenen "Tanzimât" Türkiye'sinde Batı uygarlığının yerleşmeye başladığını gözleriyle gördükten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun sürekliliğine inanacak ve bütünlüğünün korunmasında yürekli bir savunucu olacaktır. Quintin Bachard, *II. Cumhuriyet'te Yabancı Politika*, incelemesinde, Lamartine'in Fransız kamuoyunu Mehmet-Ali yanlılığından soğutmadaki rolünün önemini vurgular²⁷.

Türkiye Tarihi yapıtında Türklerin savunuculuğunu yapmasa da 19. yüzyıla dek süren abartmalı ve önyargılı Türk imgesini ilk kez yıkan, onu değiştiren bir yazar olarak Lamartine bize yeterdi. O Türkiye'yi ve Türkleri gözü kapalı sevmeyen, yargılarında yansız, bizi iyi ve kötü yanlarımızla değerlendiren bir aydıdı.

1850 yılından sonra borçlarını ödemek için verdiği savaşım gerçek bir dramdır. III. Napoleon'un iki kez yardım önerisini reddeden bu onurlu insana Türkler başarısının, ününün doruğunda değil, onun politika'da en etkisiz olduğu, ülkesi, halkı ve devleti tarafından yalnız bırakıldığı dönemlerde, 1848'den sonra; ondan hiçbir beklentileri kalmadığı zaman değer verdiler.

Sultan'ın altınları Lamartine'i satın almadı; o yaşantısının sonuna dek içinde beslediği Doğu sevgisi ile Türklere ve topraklarına içten duygularla bağlanarak, bu insanlarla bir gönül dostluğu kurmuştu. Çıkarısız. Ciceron'un deyişiyle: "Aramızdaki dostluk bize yarar sağlayacağı için kurulmadı, yarar sonradan geldi, çünkü dostluk vardı."

Doğu sorununun yine gündemde olduğu günümüzde, insanlar savaş eşliğinde olmanın tedirginliğini yaşarken, Lamartine'in iki yüzyıl önce belirlediği gibi Türkiye, Avrupa ve Dünya'da Barış'ın öncüsü olmaya yöresel konumuyla devam ediyor.

200. doğum yıldönümünde anısına saygılarımızı sunuyoruz.

25 A.g.e., p. 60.

26 A.g.e., p. 113.

27 Quintin-Bauchard - La Politique Etrangère de la Révolution de Février, Paris, Juven, p. 380-404.